

Synthesis and crystal structure determination of SeCl_2ICl polyhalogene-Chalcogene

Alemi, A. and Solaimani, S.

Departement of inorganic chemistry, Faculty of Chemistry,
University of Tabriz, Tabriz.Iran

Keywords: *Synthese, Crystal structure, polyhalogene-chalcogene, Selenium.*

Abstract: In this research, poly halogene-chalcogene SeCl_2ICl was synthesised and the crystal structure was determined by a single crystal X-ray diffraction method. This compound formed at temperature ranges from 70-150°C as ruby-red color and crystallizes in monoclinic crystal system, space group $\text{P}2_1/\text{c}$ with 4 molecules per unit cell. Lattice parameters of the compound are:

$$a = 6.088 \text{ \AA} \quad b = 6.555 \text{ \AA} \quad c = 16.032 \text{ \AA} \\ \alpha = \gamma = 90^\circ \quad \beta = 98.02^\circ \quad V = 633.5 \text{ \AA}^3$$

In addition, D.T.A analysis of SeCl_2ICl crystals at temperature ranges from -70°C to 194°C and IR studies in the lower range of 700cm^{-1} and Raman studies in the lower range of 500cm^{-1} were also carried out.

پژوهشی

سنتز و مطالعه ساختار بلوری پلی‌هالوژن-کالکوژن SeCl_2ICl

عبدالعلی عالمی، اسماعیل سلیمانی
گروه معدنی - دانشکده شیمی - دانشگاه تبریز

چکیده: در این پژوهش پلی‌هالوژن-کالکوژن SeCl_2ICl تهیه و ساختار آن به روش پراش سنجی تک بلور پرتو ایکس تعیین شد. این ترکیب در گستره دمایی ۷۰ تا ۱۵۰ درجه سانتیگراد به شکل بلورهای قرمز یاقوتی در سیستم تک میل با گروه فضایی $P2_1/c$ با چهار مولکول در یاخته یکه تهیه شد.

پارامترهای یاخته یکه عبارتند از:

$$a = 6/0.88 \text{ \AA} \quad b = 6/555 \text{ \AA} \quad c = 16/0.32 \text{ \AA} \\ \beta = 98/0.2^\circ \quad \alpha = \gamma = 90^\circ \quad V = 633/5 \text{ \AA}^3$$

بررسی D.T.A روی بلورهای SeCl_2ICl در گستره دمایی ۷۰°C تا ۱۹۴°C و طیف سنجی فروسرخ در گستره پایینتر از 700 cm^{-1} و طیف رaman در گستره پایینتر از 500 cm^{-1} نیز انجام شده است.

واژه‌های کلیدی: سنتز، ساختار مولکولی، پلی‌هالوژن-کالکوژن، سلنیم.

مقدمه

با این که ترکیب‌های همارایی از عنصرهای اصلی از مدت‌ها پیش تهیه و مطالعه شده‌اند، تهیه ترکیب‌های پلی‌هالوژن و پلی‌هالوژن-کالکوژن نیز افزون بر دارا بودن تنوع ساختاری، به عنوان گونه‌ای از ترکیب‌های همارا در شیمی عنصرهای اصلی، مد نظر بوده است.

بررسی کتابخانه‌ای ترکیب‌های هالوژن-کالکوژن نشان می‌دهد که در تهیه این ترکیبها افزون بر واکنش مستقیم مواد آغازگر، نقش هالوژنورها و اکسی‌هالوژنورهای

فلزهای واسط از قبیل مولیبدن و تنگستن مهم است [۲-۱]. در همین راستا می‌توان واکنش SeCl_3 ، MoOCl_4 ، ICl_3 و SeOCl_2ICl قرمز یاقوتی، H_2O و MoO_2Cl_2 زرد روشن می‌شود [۳].

روش تهیه

مقدار ۰/۳۴۵ گرم Se ، ۲/۸۹۴۳ گرم SeCl_4 و ۲/۲۱۸۹ گرم ICl را با هم در "آرگن کاملاً" سائیده و پودر به دست آمده را در یک آمپول شیشه‌ای قرار داده و سپس آمپول شیشه‌ای را در خلاء مسدود کردیم. کرمایش آمپول نخست در 150°C به مدت چهار ساعت صورت گرفت، سپس با آهنگ $40^\circ\text{C}/0^\circ\text{C}$ در دقیقه دمای آن را تا 100°C کاهش داده و در این دما آن را به مدت ۴۸ ساعت نگه داشتیم. مرحله دوم گرمایش از 130°C شروع شد و تا 70°C با آهنگ $10^\circ\text{C}/0^\circ\text{C}$ در دقیقه در مدت پنج روز ادامه یافت و در پایان بلورهای قرمز یاقوتی SeCl_2ICl در انتهای سرد آمپول به دست آمد.

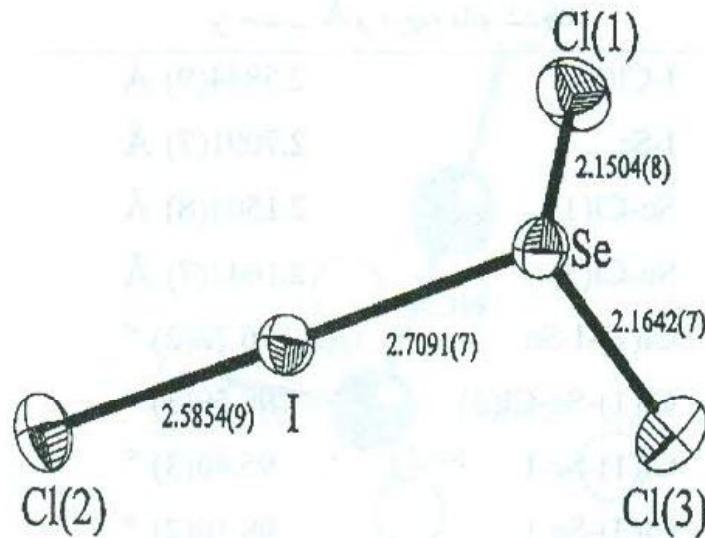
بحث و بررسی

پراش سنجی تک بلوری پرتو ایکس با یک پراش سنج Enraf-Nonius CAD-4 و برنامه کامپیوتری SHEEL ۹۷ [۵ و ۴] روی بلورهای قرمز یاقوتی نشان داد که این ترکیب در سیستم تک میل متبلور شده و دارای گروه فضایی $P2_1/c$ با ثابت‌های شبکه‌ای $a = 6/0.88\text{\AA}$ ، $b = 6/555\text{\AA}$ و $c = 6/0.32\text{\AA}$ است [جدول ۱]. ساختار مولکولی ترکیب و طول پیوندها در شکل ۱ داده شده‌اند. مختصات اتمی و ضریبهای گرمایی همسان‌گرد آن در جدول ۲ و طول پیوندها و زوایای پیوندی و ضریبهای گرمایی ناهمسان‌گرد ترکیب به ترتیب در جدولهای ۳ و ۴ داده شده‌اند.

با توجه به ساختار مولکولی SeCl_2ICl ، زوایای پیوندی گزارش شده در جدول ۳ و داده‌های مولکول $\text{Me}_{(1)} - \text{Se} - \text{Me}_{(2)} = 99^\circ$ ، $\text{Me}_2\text{SeI}_2 = 99^\circ$ و $\text{Me}_{(1)} - \text{Se} - \text{Me}_{(2)} = 94/8^\circ$ ، $\text{I} - \text{Se} - \text{Me}_{(1)} = 98^\circ$ و مولکول $\text{Me}_{(2)} - \text{Se} - \text{Me}_{(1)} = 91^\circ$ ، $\text{Me}_2\text{SeIBr} = 99^\circ$ و $\text{I} - \text{Se} - \text{Me}_{(2)} = 100^\circ$ ، $\text{I} - \text{Se} - \text{Me}_{(1)} = 100^\circ$ ، تا حدودی خطی بودن چارچوب Se-I-Cl مورد تایید قرار گرفت [۶ و ۷].

جدول ۱ داده‌های بلوری مولکول SeCl_2ICl

Identification Code	SeCl^2ICl
Empirical Formula	Cl^3ISe
Formula Weight	312.21
Temperature	293(2) K
Wavelength	0.71073 Å
Crystal System, Space Group	moonoclinic, $P2^1/c$
Unit cell Dimension	$a=6.088(2)\text{\AA}; \alpha=90^\circ$ $b=6.555(1)\text{\AA}; \beta=98.02^\circ(1)$ $c=16.032(1)\text{\AA}; \gamma=90^\circ$
Volume	633.5(2) $\text{\AA}^3$
z, calculated density	4, 3.273 Mg/m^3
Absorption Coefficient	11.828 mm^{-1}
F(000)	552
Crystal Size	0.25x0.23x0.21 mm
teta Range for Data Collection	2.57° to 29.97°
limiting indices	-8 ≤ h ≤ 8, 0 ≤ k ≤ 9, -22 ≤ l ≤ 22
Reflections Collected/Unique	3694/1851 {R(int)=0.0239}
Completness of data	upto teta=29.97° 99.9%
Absorption Correction	empirical, using psi-scan
Max. and min. transmition	0.9934 and 0.6317
Refinement Method	Full-Matrix Least Squares on F^2
Data/Restrain/parameters	1851/0/47
Goodness-of-fit on F^2	1.067
Final R Indicse	{ $I > 2\sigma(I)$ } R1=0.0182, wR2=0.0343
R indices (all Data)	R1= 0.0317, wR2=0.0365
Extinction Coefficient	0.0087(3)
Largest Diff. Peak and Hole	0.526 and -0.419 e. $\text{\AA}^{-3}$

شکل ۱ ساختار مولکولی SeCl_2ICl که طول پیوند بر حسب $\text{\AA}$ داده شده است.
بیضویهای گرمایی چگالی ۰.۵۰٪ را نشان می‌دهند.

جدول ۲ مختصات اتمی ($10^{-4} \times 10^{-4}$) و پارامترهای جابجایی همسانگرد اتمها
اثر تانسور راست گوش U_{ij} در مولکول SeCl_2ICl ($\text{\AA}^2 \times 10^{-3}$) تعريف شده است.

	x	y	z	$U(\text{eq})$
I	4759(1)	1504(1)	6629(1)	30(1)
Se	8439(1)	3514(1)	6309(1)	30(1)
Cl(1)	6781(1)	6364(1)	5992(10)	47(1)
Cl(2)	1113(1)	-246(1)	6892(1)	39(1)
Cl(3)	8537(1)	2384(1)	5046(1)	46(1)

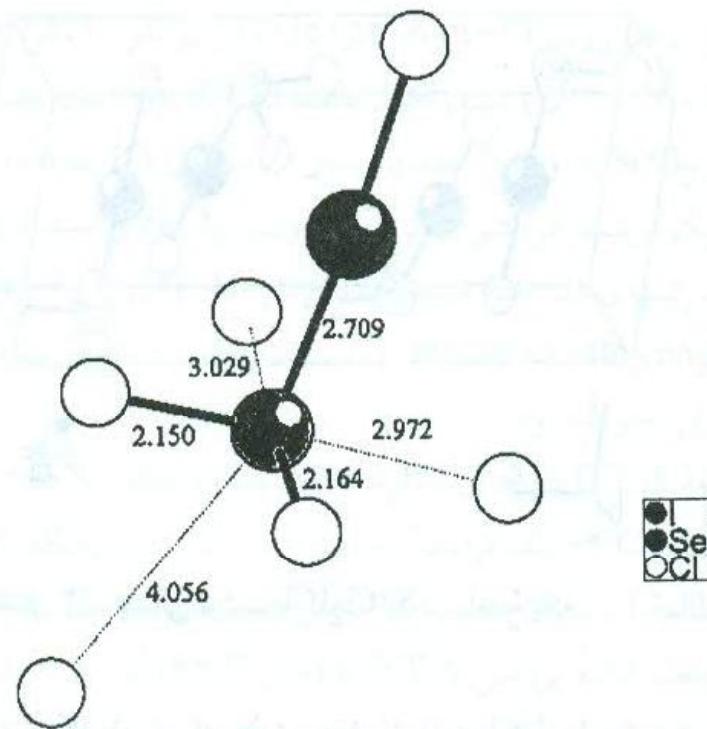
جدول ۳ طولهای پیوندی و زوایای پیوندی مولکول SeCl_2ICl که به ترتیب
بر حسب Å و درجه داده شده‌اند.

I-Cl(2)	2.5844(9) Å
I-Se	2.7091(7) Å
Se-Cl(1)	2.1504(8) Å
Se-Cl(3)	2.1642(7) Å
Cl(2)-I-Se	176.72(2) °
Cl(1)-Se-Cl(3)	98.59(3) °
Cl(1)-Se-I	95.40(3) °
Cl(3)-Se-I	98.16(2) °

جدول ۴ پارامترهای جابه‌جایی ناهمسانگرد اتمها ($\text{\AA}^2 \times 10^3$) در مولکول SeCl_2ICl . توان
فاکتور جابه‌جایی ناهمسانگرد به صورت زیر است:

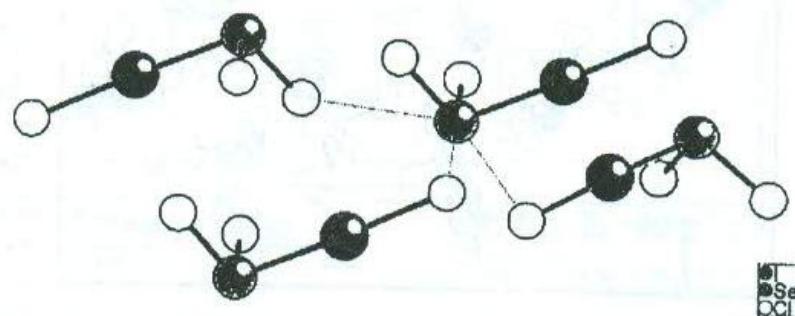
$$-2\pi^2 [h^2 a^{*2} U_{11} + \dots + 2hka^* b^* U_{12}]$$

	U11	U22	U33	U23	U13	U12
I	28(1)	30(1)	33(1)	-1(1)	6(1)	-1(1)
Se	26(1)	32(1)	34(1)	-3(1)	7(1)	0(1)
Cl(1)	48(1)	34(1)	60(1)	6(1)	10(1)	6(1)
Cl(2)	31(1)	45(1)	40(1)	6(1)	3(1)	-7(1)
Cl(3)	51(1)	55(1)	35(1)	-6(1)	11(1)	5(1)

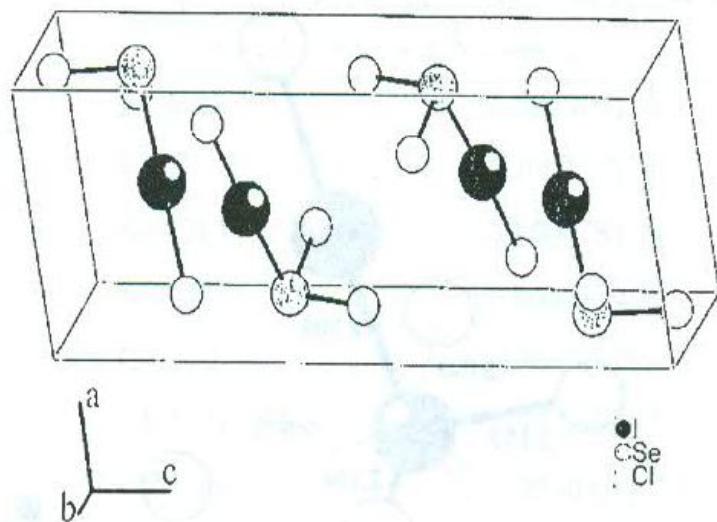

شکل ۲ نمایش یک مولکول SeCl_2ICl در شبکه بلوری و فضای همارایی اتم Se که هشت وجهی تغییر شکل یافته است.

شکل ۲ بر هم کنش اتم Se با اتمهای Cl مجاور خود با فاصله بیشینه $4.01 \text{ \AA}$ به خوبی همارایش افزایش یافته Se و هشت وجهی به شدت واپیچیده حول آن را نشان می‌دهد که یک Cl از SeCl_2 مولکول پلی‌هالوژن-کالکوژن SeCl_2ICl و دو Cl از ICl مولکولهای SeCl_2ICl مجاور با اتم Se مولکول SeCl_2ICl برهم‌کنش ثانویه داشته و هشت وجهی واپیچیده را توصیف می‌کنند [شکل ۳].

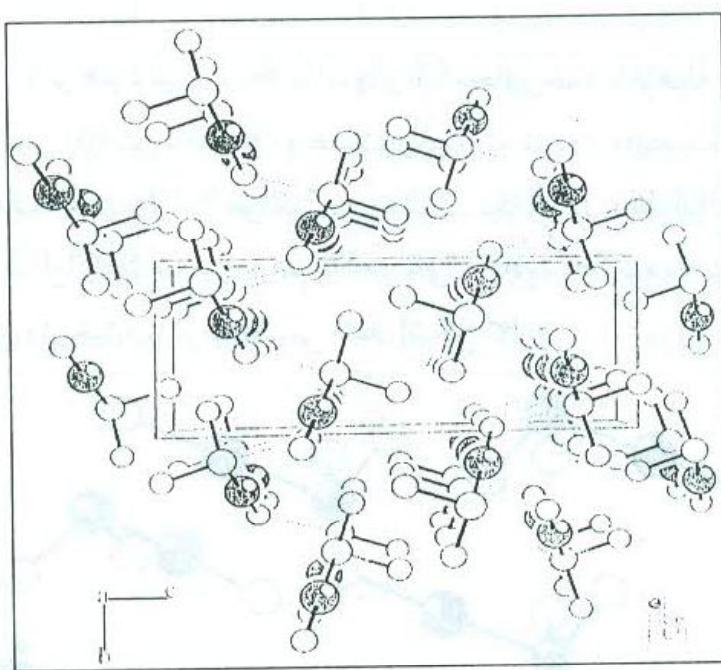

شکل ۳ نمایش یک مولکول SeCl_2ICl در شبکه بلوری همراه با نزدیکترین مولکولهای همسایه آن.

شکل ۴ انباستگی ترکیب SeCl_2ICl در یاختهٔ یکه.

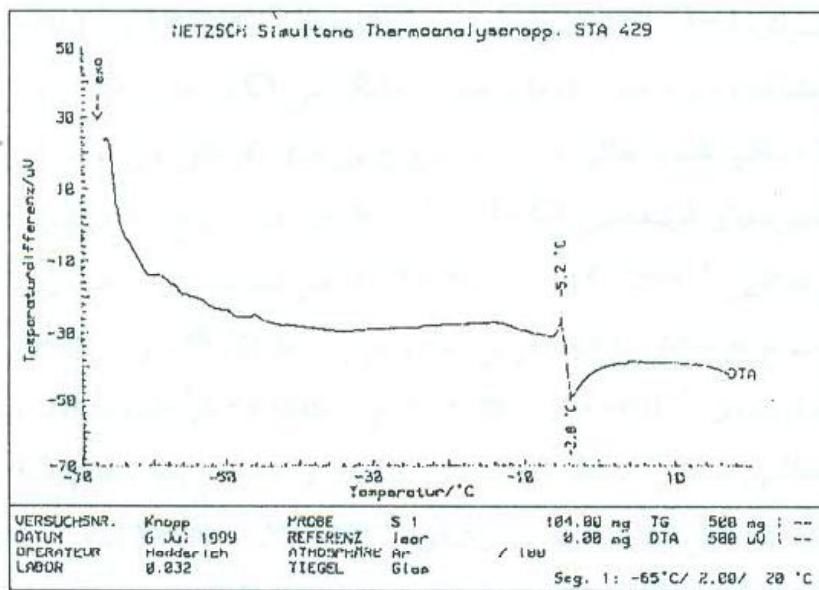
در شکل ۴ یاختهٔ یکه شبکه بلوری که حاوی چهار واحد مولکولی است دیده می‌شود. شکل ۵ ساختار بلوری ترکیب در امتداد محور a که در آن پیوندهای Se-Cl ضعیف و با خط چین نشان داده شده است را نشان می‌دهد.

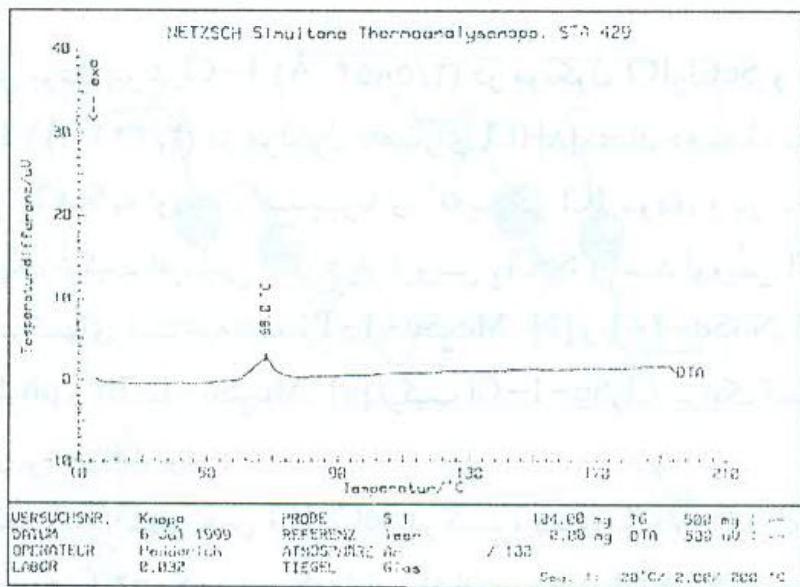
شکل ۵ انباستگی ترکیب SeCl_2ICl در یاختهٔ یکه حول محور a که در آن پیوندهای ضعیف و با طول $3/1 \text{ \AA}$ با نقطهٔ چین مشخص شده است.

طويل بودن پيوند $\text{I}-\text{Cl}$ ($2/5854 \text{ \AA}$) در مولکول SeCl_2ICl و مقایسه آن با پيوند $\text{I}-\text{Cl}$ ($2/321 \text{ \AA}$) در مولکول ناهمارای ICl [۸] نشان دهنده انتقال چگالی الکترونی از SeCl_2 به اوریتال ضدپيوندی σ^* يد در ICl بوده، و در نتيجه ترکيب SeCl_2ICl يك ترکيب افزایشی از نوع باز لرویس SeCl_2 و اسید لرویس ICl است. در مقایسه با ترکیبها شناخته شده $\text{Me}_2\text{Se}-\text{I}-\text{I}$ [۶] و $\text{C}_4\text{H}_7\text{NSSe}-\text{I}-\text{I}$ [۹] و $\text{Cl}_2\text{Se}-\text{I}-\text{Cl}$ [۷] ترکيب $\text{Me}_2\text{Se}-\text{I}-\text{Br}$ و $\text{ph}_2\text{Se}-\text{I}-\text{Br}$ نيز يك كمپلکس انتقال بار سه همارا ي خواهد بود.

مطالعه D.T.A بلورهای SeCl_2ICl در گستره دمای -70°C - تا دمای اتاق، نشان داد که در حدود 40°C - يك فرایند گرمایی نشان می دهند [شکل ۶]. نمونه برداری در این دما و مطالعه آن با پراش سنج پرتو ایکس همان داده های بلورشناسی ترکيب آغازین را نشان می دهد. ادامه بررسی D.T.A تا دمای 194°C گزارش از فرایند گرمایی در 68°C را نشان می دهد که با نقطه ذوب ترکيب پلی هالوژن - کالکوژن SeCl_2ICl سازگاری دارد [شکل ۷]. طيف رaman ترکيب در گستره پاينتر 500 cm^{-1} در شکل ۸ و طيف فروسخ بلور SeCl_2ICl مخلوط شده با پودر پلی اتيلن در گستره پاينتر از 700 cm^{-1} قرار دارند، شکل ۹.

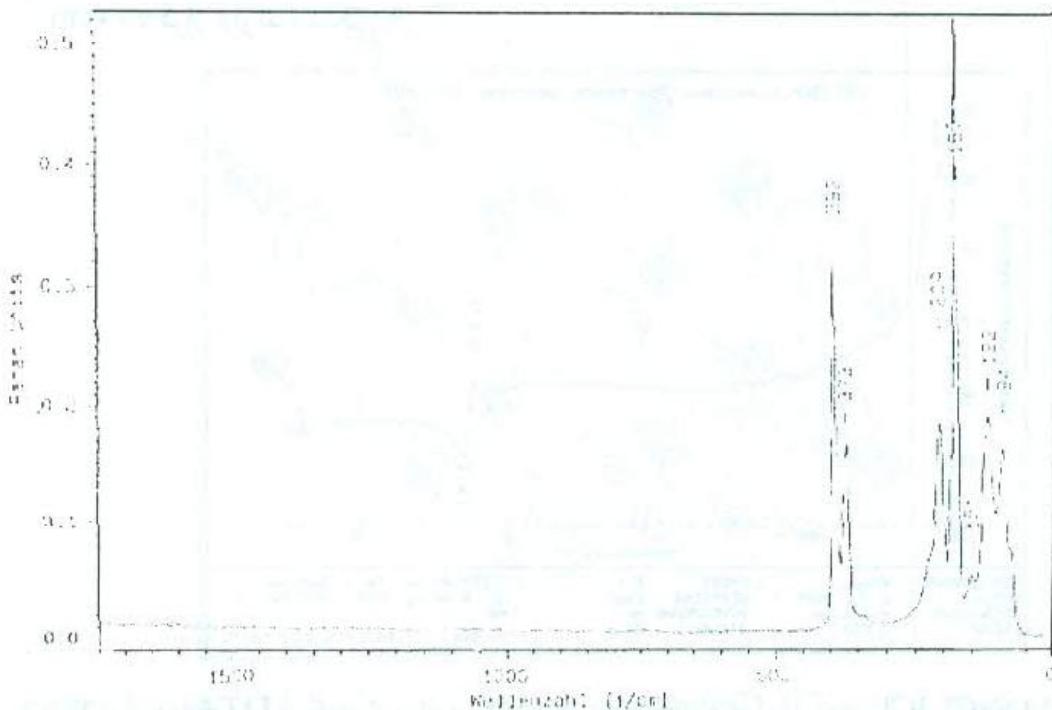

شکل ۶ بررسی DTA در گستره دمایی -70°C - تا دمای اتاق روی بلورهای SeCl_2ICl فرایندی گرمایزا در دمای حدود 40°C - نشان می دهد که با انتقال فاز بلورشناسی تأیید نمی شود.

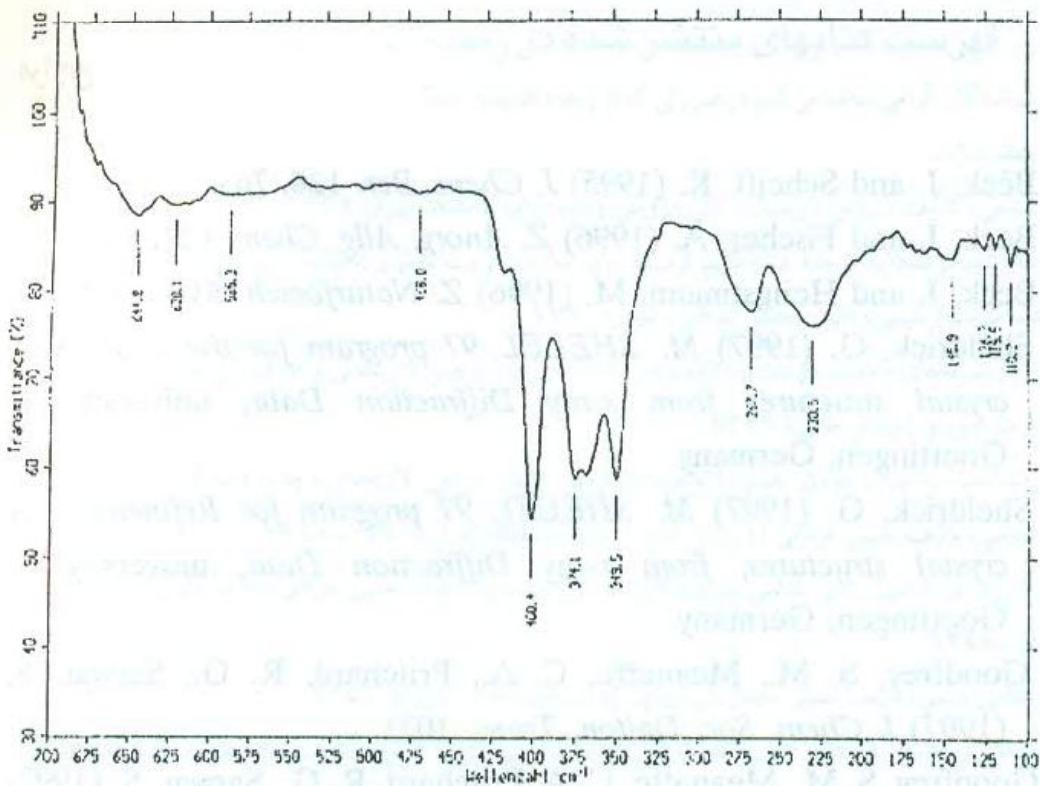

شکل ۷ بررسی DTA بلورهای گرمگیر را در دمای ۶۸°C نشان می‌دهد که با نقطه ذوب آن سازگار است.

نوارهای جذبی 122cm^{-1} , 151cm^{-1} , 180cm^{-1} و 1cm^{-1} در طیف رامان ترکیب SeCl_2ICl به ترتیب مربوط به شیوه‌های ارتعاشی کششی نامتقارن، کششی متقارن و

شکل ۸ طیف رامان ترکیب SeCl_2ICl خالص

شکل ۹ طیف فروسرخ ترکیب SeCl_2ICl و مخلوط شده با پودر پلی‌اتیلن.

خمشی چارچوب خطی $\text{Se}-\text{I}-\text{Cl}$ هستند. زیرا نوارهای 118cm^{-1} ، 127cm^{-1} ، 111cm^{-1} ، 110cm^{-1} برای $\text{Se}-\text{I}-\text{I}$ و نوارهای 131cm^{-1} ، 158cm^{-1} و 110cm^{-1} برای $\text{Se}-\text{I}-\text{Br}$ مشاهده شده است که با توجه به جایگزینی Cl به جای Br و I در چارچوب $\text{Se}-\text{I}-\text{X}$ یا سبکتر شدن هالوژن، ثابت نیروی پیوندی افزایش می‌یابد [۱۰]. انتظار می‌رود که شیوه‌های ارتعاشی $\text{Se}-\text{I}-\text{Cl}$ در طیف فروسرخ به ترتیب در گستره 146cm^{-1} و دوتایی $119/5\text{cm}^{-1}$ و 126cm^{-1} ظاهر شوند. نوار جذبی 122cm^{-1} رامان در فروسرخ به خاطر تشدید فرمی به دو نوار $119/5\text{cm}^{-1}$ و 126cm^{-1} شکافته می‌شود. نوارهای 400cm^{-1} ، 374cm^{-1} ، 347cm^{-1} و 268cm^{-1} در طیف IR، مربوط به شیوه‌های ارتعاشی کششی نامتقارن، کششی متقارن و خمشی پیوندهای $\text{Cl}-\text{Se}-\text{Cl}$ زاویه‌دار هستند که قابل مقایسه با نوارهای 388cm^{-1} ، 347cm^{-1} و 279cm^{-1} به ترتیب مربوط به شیوه‌های کششی نامتقارن، کششی متقارن و خمشی چارچوب $\text{Cl}-\text{Se}-\text{Cl}$ در ترکیب OSeCl_2 [۱۱] هستند. شیوه‌های کششی نامتقارن و کششی متقارن در طیف رامان به ترتیب در نواحی 392cm^{-1} و 373cm^{-1} ظاهر شده‌اند.

مراجع

1. Beck, J. and Scheift, K. (1995) *J. Chem. Ber.* **128**. 763.
2. Beck, J. and Fischer, A. (1996) *Z. Anorg. Allg. Chem.* **621**. 780.
3. Beck, J. and Hengstmann, M. (1996) *Z. Naturforsch.*, **51B**. 1415
4. Sheldrick, G. (1997) *M. SHEEL 97 program for the solution of crystal structures from x-ray Diffraction Data*, university of Goettingen, Germany.
5. Sheldrick, G. (1997) *M. SHEEL 97 program for Refinement of crystal structures, from x-ray Diffraction Data*, university of Goettingen, Germany.
6. Goodfrey, S. M., Meanaffe, C. A., Pritchard, R. G., Sarwar, S. (1997) *J. Chem. Soc. Dalton, Trans.* 1031.
7. Goodfrey, S. M., Meanaffe, C. A. Pritchard, R. G., Sarwar, S. (1997) *J. Chem. Soc. Dalton, Trans.* 3501.
8. Dictionary of inorganic compounds (1994) *chapman and Hall* vol 3, Part 1 2848.
9. Cristiani, F., Demartin, F., Deveillanova, F. A., Isaia, F., Lippolis, V., Verani, G. (1994) *inorganic chem.* **33**. 6315.
10. Klaboe, P. (1967) *J. Am. Chem. Soc.* **89** 3667.
11. Nakamoto, K. (1986) *Infrared and Raman Spectra of Inorganic and Coordination Compound*.